

[III p 9]

Quod approbans Philosophia (105) RECTE TU, INQUIT scilicet censes
 AC SIMUL id est sine interyallo ITA MODULATA EST id est invocacionem
 Dei modulacione metrica proposuit.

[III m 9]

O QUI PERPETUA metrum nonum quod dicitur Homericum ab Homero
 inventore uel pocius frequentatore quia ante Homerum scripsit
 Moyses canticum Deuteronomii¹ hoc metro secundum quod dicit
 Iosephus, licet Ieronymus in epistula ad Marcellam de ebraicis
 elementis dicat illud scriptum tetrametro iambico. Heroicum
 dicitur a materia, quia gesta heroum, id est illustrium virorum,
 huiusmodi metro describi consueverunt. Dactilicum dicitur a pede
 predominante quem semper requirit in loco quinto. Exametrum²
 dicitur a numero pedum. Constat enim sex pedibus. De hoc plus
 dictum est libro primo metro primo. In hoc autem metro invocat
 Philosophia diuinum auxilium ad ostendendum ubi sit vera beatitudo
 et quomodo ad ipsam perueniatur. Huic³ autem invocacioni³
 incorporat sentenciam Platonis in secundo Timei de produccione
 mundi et creacione animarum et ideo maiori indiget exposicione
 eo quod Plato philosophiam suam obscure tradebat utens locucionibus

1 deuteronomii Qdeuteronomii P deuternomii J deuter'' R /

1^a Iosephus . . . consueverunt OJRD Iosephus heroicum dicitur a
 materia quia gesta heroum id est illustrium virorum
 huiusmodi metro describi consueverunt licet Ieronymus in epistula
 ad Marcellam de ebraicis elementis dicat illud scriptum tetranetro
 iambico PPeG / 2 exametrum JR exametro PO / 3 huic autem
 invocacioni JRO hec autem invocacio P /

methaphoricis et impropriis et suam intencionem celando sub integumentis. Dividitur autem hec ^uinvocacio in duas partes quarum prima continet ipsam ^uinvocationem, secunda cuiusdam dubitacionis solucionem ibi (28) PRINCIPIUM VECTOR. Circa primum tria facit. Primo ostendit Deum esse talem quod auxilium eius merito peti debeat. Secundo⁴ suam peticionem exprimit et specificat ibi (22) DA PATER AUGUSTAM. Tercio suam peticionem rationalem esse declarat ibi (26) TU NAMQUE SERENUM. Circa primum advertendum quod ille qui debet auxilium alteri impendere oportet quod sit potens sciens et ^uyolens. Si enim non possit aut nesciat aut contra ^uyoluntatem eius sit que tamen est consona racioni recte iure negare potest auxilium huiusmodi et nichil tale petendum est.

Unde Cato informans filium suum dicit: ^a

Quod iustum est petito ^ufel quod ^uvideatur honestum;

Nam stultum est petere quod possit iure negari.

Non queras aliquid quod possit iure negari.

Ideo ostendit Deum esse potentem ad auxiliandum sapientem et ^uyoluntarium. Et hoc primo ex actu gubernacionis breviter, secundo diffusius ex actu creacionis ibi (2) TERRARUM CELIQUE. Et est hic hysteron proteron id est ordo preposterus quia prius de gubernacione agit quam de creacione cum tamen creacio prior sit gubernacione.

a I 31

4 secundo RPO secunda J /

Debet autem legi totum suspensive usque ibi (22) DA PATER hoc modo: O PATER QUI GUBERNAS etc. DA MENTI unde est hic hymnos id est longa suspensio construcionis ad unum finem tendentis et potest littera⁵ O teneri vocative⁶ vel admirative⁷ vel eciam deprecative.⁸ Gubernare autem res est in suum finem dirigere quod ad bonitatem divine voluntatis spectat. Gubernat⁷ autem RACIONE id est disposicione providencie sue⁸ quod spectat ad divinam sapienciam PERPETUA id est eterna: racio enim divina non est transitoria sicut humana sed est permanens duracione infinita et in hoc notatur divina potencia MUNDUM id est universitatem creaturarum. Deinde cum dicit (2) TERRARUM CELIQUE ostendit ~~divinam~~^{qd. uinam} sapienciam potenciam⁹ bonitatem ex actu creacionis et primo ex creacione mundi generaliter, secundo ex creacione quarundam rerum specialiter ibi (10) TU NUMERIS. Circa primum considerandum quod quatuor sunt cause rerum scilicet efficiens materialis formalis et finalis.¹⁰ Deus autem comparatur ad res in triplici genere cause scilicet in genere cause efficientis et in genere cause formalis et finalis non autem in genere cause materialis

 5 li RD ly JOM hic PPeg / 6 vocatiye vel admirative vel eciam deprecative J admirative vel deprecative R admirative vel eciam deprecative Q deprecative PPe / 7 gubernat RPD gubernas JO /
 8 sue RPD tue JO / 9 divinam sapienciam potenciam JO / 10 et finalis RP et eciam finalis JO /

Sapienciam diuinam
potenciam ? /

[III m 9]

quia hoc per se imperfeccionem importat; nec potest coincidere cum causa efficiente ut probat philosophus in secundo Physicorum.²
 Causa autem formalis duplex est: una que est pars rei et talis forma non est Deus, quia de ratione partis est imperfeccio,¹¹
 nec¹² potest eciam huiusmodi forma coincidere cum efficiente in idem numero sed tantum in idem specie scilicet quando agens unicum est sicut probat philosophus ubi supra; alia est forma que dicitur exemplar et isto modo Deus est causa formalis. Primo ergo ostendit Deum esse causam rerum efficientem ex quo arguitur eius potentia, secundo causam finalem ex quo apparet bonitas voluntatis sue ibi (4) QUEM NON EXTERNE, tercio causam exemplarem ex quo apparet eius sapiencia ibi (6) TU CUNCTA. Dicit ergo (2) TERRARUM CELIQUE SATOR id est existens. Per celum autem et terram intelligit alia elementa media. Ponit autem plurale pro singulari per anthithesim cum dicit TERRARUM. Dicitur autem Deus sator elementorum propter¹³ hoc quod omnia ^{animalia} ^{alia}¹⁴ producuntur ex elementis tamquam ex seminibus, unde sicut ille qui proicit semina plantarum et herbarum dicitur sator sic Deus producendo extra se elementa tamquam aliorum semina dicitur sator qui (3) IUBES id est iussu facis: iubere enim Dei est yelle, yelle autem suum est facere

2 195a

3 198a

11 imperfeccio JR imperfectus PO / 12 nec RPO non J /

13 propter JRO per PG / 14 alia RPG animalia JO /

TEMPUS quod est duracio successiva quia¹⁵ secundum philosophum
 quarto Physicorum tempus est numerus motus secundum prius et
 posterius que successionem importat IRE id est causaliter fluere
 AB EVO et sic accipitur eum¹⁶ secundum quod est duracio permanens
 tota simul indivisibiliter nullam habens successionem vel
 mutabilitatem annexam et est idem quod eternitas que est duracio
 propria Dei secundum quam Deus est causa temporis. Sicut enim
 per suum esse¹⁷ est causa cuiuslibet esse et¹⁸ per suam bonitatem
 est¹⁹ causa cuiuslibet boni ita per suam duracionem est²⁰ causa
 cuiuslibet duracionis. Si autem accipiatur²¹ eum non pro
 eternitate sed secundum quod habet mutabilitatem prout
 duracio angelorum quorum esse est totum simul licet mutabilitatem
 adiunctam habeant. Dicitur eum: tunc legetur sic IUBES TEMPUS
 IRE²² id est tu,²² hoc est fluxu suo successivo separari²³ ab eo
 quod est totum simul²⁴ in se quia ab eo sic accepto non fluit
 causaliter tempus STABILISQUE MANENS quod enim²⁵ instabile est
 mobile est ab uno statu in aliud. Tale autem necesse est²⁶ quod

A 219 b

 15 quia JRO om. PG / 16 eum^u RPO om. J / 17 esse RPO om. J /
 18 et RPO om. J / 19 est RP om. J0 / 20 est RPO esse J /
 21 accipiatur JRO accipitur PG / 22 ire id est tu G ire itu O ire
 ita P ire id est itu D ire id est ita R ire iturum J / 23 separari
JRPOD simul iturum separari PeG / 24 simul in se JRO in se PPeG /
 25 enim PGO om. RJ / 26 est RPO om. J /

secundum aliquid transeat et secundum aliquid maneat et quod de
 u
noyo aliquid acquirat et ita necesse est ponere in eo compositionem,
 quod repugnat simplicitati, et potentialitatem, que²⁷⁹⁴ repugnat
 actui puro et omnino perfecto DAS CUNCTA MOVERI id est moyens²⁸²⁹
 omnia alia immobiliter²⁹ manens. Omnem enim motum oportet super
 aliquod immobile fundari, unde philosophus octavo Physicorum ex
 ordine mobilium et moyencium probat quod necesse est devenire ad
 aliquod primum immobile. Ad intelligendum autem quomodo cuncta
 citra Deum moveantur est advertendum quod secundum hoc aliquid est
 mutabile secundum quod est in potentia passiva ad aliquid
 consequendum quod ad eius perfeccionem spectat. Perficitur autem
 res dupliciter:³⁰ u u yel secundum esse yel secundum operari; et
 secundum esse quidem duplicitate: yel secundum esse substancialē
 yel secundum esse accidentale.³⁰ Si igitur attendatur mutabilitas
 rei secundum potentiam ad esse substancialē sic in solum illis
 est mutabilitas in quibus id quod est potenciale potest stare cum

cl 258 b

 27 que RG qui P quod J0 / 28 moyens GPO moves JR / 29 immobiliter
RPO immobilis J / 30 duplicitate yel secundum esse yel secundum
 operari; et secundum esse quidem duplicitate: yel secundum esse
 substancialē yel secundum esse accidentale RO (yel accidentale G)G
 duplicitate secundum esse substancialē yel accidentale P duplicitate
 secundum esse accidentale J /

non esse cuiusmodi sunt ista que continentur intra orbem lune
 quia in omnibus illis materia eorum potest esse cum ³¹ priyacione
 forme substancialis. Si ^u yero attendatur mutabilitas secundum
 potentiam ad esse accidentale, sic omnia corpora sunt mutabilia.
 Licet enim materia in corporibus celestibus non possit ³² esse cum
 priyacione forme substancialis, paciuntur tamen corpora celestia
 priyacionem situs parcium in hoc ^u yel in illo loco et ideo mutabilia
 sunt secundum esse locale. In substanciis autem separatis cum non
 sit materia non est potencia ad esse substancialie nec eciam ad
 locum sed ad operacionem quia est in eis successio intelleccionum ³³
 et variacio ³⁴ affecionum secundum eleccionem et ideo licet non ³⁵
 sint mutabiles proprie quantum ad esse moventur tamen quantum ad
 operari. Deinde cum dicit (4) QUEM NON EXTERNE ostendit Deum esse
 causam finalem ³⁶ secundum ³⁷ eius bonitatem dicens O PATER etc.
 QUEM ³⁸ EXTERNE CAUSE id est extrinsece NON PEPULERUNT id est non
 necessitativerunt nec ⁴⁰ necessitate coaccionis ³⁹ nec necessitate
 nature nec necessitate finis. ⁴¹ Quod enim necessitatur a causa

31 cum JRO in PG / 32 possit R0 potest P p^t JG / 33 intelleccionum
RPO intellectuum J / 34 ^u varacio J / 35 licet non ROG non licet J
 hoc non P / 36 causam finalem RPG causam finalem rerum J0 /
 37 secundum JR si te per P super G pre O / 38 quem RGO quam PJ /
 39 non non J / 40 nec JRO quia nec PG / 41 coaccionis nec
 necessitate nature nec necessitate finis OG (secundum finis P)
 coaccionis nec necessitate finis RJ /

extrinseca necessitatur ab efficiente ^u vel fine cum non sint plures cause extrinsece. Causa autem efficiens necessitat dupliciter ^u vel determinando ad aliquid quod est contra naturam et est necessitas ^u violencie ^u coaccionis ^u vel dando ei naturam ad aliquid determinatum et est necessitas nature sicut generans mo^uvet ignem sursum de necessitate nature quia dat ei naturam ⁴² levitatis que ad hunc motum ⁴³ est naturaliter determinata. Sed manifestum est quod non est alia causa efficiens que necessitet Deum ad aliquid, quod est contra naturam, quia tunc esset aliquid potius eo, nec eciam dans ei naturam ad aliquid determinatam, ⁴⁴ quia tunc Deus ⁴⁵ esset ab alio et esset aliquid prius eo, quod est absurdum similiter ⁴⁶ quod necessitaretur ⁴⁷ a causa extrinseca; comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectum ⁴⁸ eo quod finis est bonum et ^u perfeccio illius quod est ad finem. Si igitur Deus mo^uveretur ad agendum a causa extrinseca per modum finis sequeretur quod consequeretur perfeccionem ab extrinseco quod est impossibile.

(4) FINGERE id est componere OPUS MATERIE FLUITANTIS istud sumitur

42 naturam RGO materiam J maxima P / 43 motum RPO modum J /

44 determinatam PG determinatum RJO / 45 Deus JRO om. PG /

46 similiter RGO sic PJ / 47 necessitaretur P necessitatur RGJO /

48 perfectum JPG perfeccionem RO /

[III m 9]

2. 10. 52 D
21

ex illo verbo Platonis in secundo Thimei⁴⁹ ubi dicit omne⁵⁰
 visibile corporeum⁵⁰ motu importuno⁵¹ fluctuans neque umquam
 quiescens ex inordinata iactacione redegit in ordinem sciens
 ordinatorum formam confusis inordinatisque prestare. Quod
 dupliciter exponatur: uno modo sic quod intelligatur Deus in prima
 creacione rerum prius produxisse elementa sub quadam informitate
 eo quod non erant totaliter distincta secundum locum nec⁵²
 ordinata secundum situm ut videtur littera Genesis pretendere
 quam creditur Plato aliquo modo didicisse et eciam non nulla
 inde⁵³ assumpsisse, ut patet per Augustinum libro octavo De
 Civitate Dei capitulo xi.⁵⁴ Quod autem commentator nititur istud
 tamquam heresim improbare frivolum est cum multi Catholici istud
 senserunt. Unde quod arguit primo quod tunc Deus aliquid
 inordinatum produxit, inordinacio vero malum est, Deus ergo auctor
 mali est,⁵⁴ non yalet, quia inordinatum potest dici dupliciter:
 yel quia caret ordine quem deberet habere (et hoc est priyacio
 et malum⁵⁵) yel quia caret ordine quem in futurum habiturum est

6 CSEL, II, 371 ff.

49 in secundo thimei JRO in thimeo PG / 50 omne visibile corporeum
JO omne visibile est corporeum G esse visibile corporeum (corporeumque
R) P / 51 importuno RGO in probando PJ / 52 nec R0 non G vero P
om. J / 53 inde RPO tum J / 54 est JRO non est PG / 55 et hoc
 est priyacio et malum ROD et priyacio est malum P in hoc priyacio
 est malum G et hec priyacio est J /

[III m 9]

(et hoc non est malum nec privacio sed negacio,⁵⁶ sicut carencia
yisus in catulo ante nonum diem). Deus autem produxit⁵⁷ aliquid
inordinatum secundo modo et non primo, quia cum Deus sit institutor
nature et ordinis naturalis pro illo tempore debetur aliquid alicui
pro quo Deus instituit. Deus autem non instituit quod ordo qui
nunc est in elementis deberetur⁵⁸ eis pro tempore quo instituerentur
vel producerentur⁵⁹ sed pro aliquo tempore sequente. Et ideo licet
carerent⁶⁰ isto ordine in tempore prime produccionis non tamen
caruerunt aliquo eis debito pro tunc. Similiter quod arguit aut
optinebant aliquem locum⁶¹ vel non, dico quod sic et cum querit aut
eundem quem nunc⁶² vel non,⁶³ dico quod non totaliter eundem. Ergo,
inquit, contra naturam disponebantur:⁶⁴ dico quod non valet quia
aqua non erat producta in illa corpulencia quam nunc habet sed in
quadam⁶⁵ vaporali raritate. Videmus autem nunc quod aqua per
evaporacionem elevatur ad locum aeris quia aliquid potest convenire
alicui secundum⁶⁶ ~~naturem secundum~~⁶⁷ unam dispositionem quod non
convenit secundum aliquam aliam dispositionem. Similiter quod est

56 negacio RGO negare PJ / 57 produxit RPO producit J /58 deberetur J0 debetur RP / 59 vel producerentur JPG om. RO /60 carerent RO carent PJ / 61 vel non JRO aut non totalitereundem PG / 62 disponebantur RGO disponebant PJ / 63 secundum
naturam secundum PGD secundum RO per J /

naturale alicui secundum unam consideracionem non est naturale
 secundum aliam, sicut verbi gracia considerando naturam aque
 secundum quod⁶⁴ elementum est grave solus motus rectus debetur
 ei deorsum. Sed si consideremus secundum quod⁶⁵ naturaliter
 sequitur regimen lune, debetur ei motus circularis qui appareat
 in fluxu et refluxu maris. Similiter considerando naturas
 elementorum solum manifestum est quod terra naturaliter⁶⁶ debet
 esse sub aqua. Sed si consideremus illa prout reguntur in naturis
 ab agentibus⁶⁷ superioribus que⁶⁷ subserviunt nature universali
 videmus quod naturaliter terra pro salute vegetabilium et animantium
 preeminet⁶⁸ aquis et quod addit quod humane imperfeccionis est
 aliquid imperfecte⁶⁹ facere et postea emendare, dico quod humane
 imperfeccionis est⁷⁰ quia non potest aliter facere. Sed si posset
 statim perfecte producere⁷¹ si vellet, licet non statim produceret,
 non esset imperfeccionis. Sic autem est de Deo sed hec exposicio
 supponit incepisse mundum quod reputat Augustinus Platonem expresse

64 secundum quod JR0 prout PG / 65 secundum quod JR0 prout PG /

66 terra naturaliter RPG naturaliter terra JO / 67 agentibus
 superioribus que RO agentibus que superioribus PJ / 68 preeminet R
G ^u preminet PJ p'miet O / 69 imperfecte RGO imperfeccior
J om. P / 70 est RG om. PO est aliquid J / 71 producere RPO
 producit J /

[III m 9]

u

dicere, ut patet libro decimo de civitate Dei capitulo 31. Sed quia Platonici nobiliores dicunt Platonem sensisse quod mundus semper fuerit, ut patet per Augustinum ubi supra et per Boecium in ultima prosa quinti huius,⁷² potest aliter exponi sic ut intelligatur hec inordinacio ^u vel fluctacio ^u vel deordinacio in elementis precedere ordinacionem⁷³ et distincionem non ordine temporis sed nature quia sibi derelicta inordinate fluitarent et corrumperentur non tantum in parte sed secundum⁷⁴ totum. Verbi gracia ponamus unum elementum ut puta ignem agere in aerem et corrumpere partem aeris et generare ignem, tunc cum ignis auctus sit erit forcior quam prius. Ergo nunc forcius aget⁷⁵ in aerem et sic semper quoisque totus aer corrumpatur sed ne talis deordinacio contingat in elementis secundum fluctacionem⁷⁶ materie sub accione et passione Deus per superiora agencia sic acciones elementorum modificavit quia talis deordinacio ita contingit quod licet aliquando sit forcior aere ignis tamen postea fortificatur aer contra ignem ex confortitudine alicuius superioris agentis. Unde sicut in estate sole appropinquante ad nos et pleniluniis

a CSEL, I, p 502-503

 72 quintu huius JOD quinti libri P libro quinto huius G (in huius libri prosa ultima) quinti libri R / 73 ordinacionem RPO ordinem J /
 74 secundum RPO scilicet J / 75 aget JR agit PGO / 76 fluctuationem RPG fluctacionem JO / 77 confortitudine JRO fortitudine PG /

[III m 9]

contingentibus in partibus meridionalibus augetur ^uvirtus superiorum⁷⁸
 elementorum super inferiora, sic econtra in hyeme fortificantur
 inferiora contra superiora elongato sole et pleniluniis contingentibus
 in partibus septentrionalibus. Dicit ergo (5) FLUITANTIS MATERIE
 OPUS id est opus ordinacionis⁷⁹ et distinccionis elementorum
 racione materie fluitancium de esse ad non esse VERUM INSITA⁸⁰
 continuacio: bene dixi quod cause extrinsece non pepulerunt te
 fingere etc. VERUM pro set FORMA SUMMI BONI⁸¹ INSITA⁸² id est in
 te interius sita id est intrinseca racio bonitatis tue, que dicitur
 forma in quantum omne bonum ab ea formatur, scilicet pepulit te non⁸³
 necessitando sed libere movendo. Et est intelligendum quod, cum
 bonum sit aliquid in quantum est appetibile, unde dicit philosophus
 in primo⁸⁴ ethicorum: bonum est quod omnia appetunt, quelibet autem
 res suam perfeccionem appetit. Quare necesse est quod perfeccio
 cuiuslibet rei habeat rationem boni. Perfeccio autem effectus est
 similitudo agentis et ideo necesse est quod agens habeat rationem
 appetibilis. Unde cum Deus sit primum agens oportet quod habeat
 in se rationem boni et quia⁸⁵ Deus est⁸⁶ ^ucausa effectiva aliorum

78 superiorum RGO superior PJ / 79 ordinacionis JRO ordinis P
 originis G / 80 insita RGO infinita PJ / 81 summi boni PG
 boni summi JO / 82 insita RGO infinita PJ / 83 non RGO om. PJ /
 84 primo RPO secundo J / 85 quia JRO cum G tum P / 86 est JRO
 sit PG /

[III m 9]

non univoca sed analoga⁸⁷ vel equivoca perfeccio autem effectus in causa univoca preeexistit eodem modo. In causa vero equivoca vel analoga⁸⁸ excellenciori modo oportet quod racio boni consistat⁸⁹ in Deo nobiliori modo quam in aliquo effectu et ideo singulariter et summe contingit Deo racio boni propter quod summum bonum dicitur. Ulterius eciam advertendum quod agens non agit nisi ex intencione finis. Finis enim est prima causarum. Remoto autem⁹⁰ fine removentur autem omnia posteriora. Sed sicut⁹¹ iam probatum est Deus non intendit finem extrinsecum et ideo necesse est quod agat intencione finis intrinseci qui est sua naturalis bonitas.

(6) CARENS LIVORE id est invidia. Invidia⁹² enim facit quod aliquis bonum alteri non communicet quia invidia est tristitia de bono alterius. Unde quia in Deo non est talis invidia bonitatem suam aliis per creacionem communicavit et ideo dicitur in secundo Thimei: optimus erat, ab optimo vero invidia longe⁹³ relegata est. Ita consequuntur⁹⁴ cuncta sui similia; prout cuiusque natura capax esse beatitudinis poterat effici voluit. Et sic patet divina bonitas in quantum est causa finalis⁹⁵ rerum. Deinde cum dicit (6) TU

a Cf. 29 E

87 analoga RPO anologa JG / 88 anologa J / 89 consistat RPO consistit J / 90 autem RPO et J / 91 sed sicut RPO sicut sed J / 92 invidia RPO om. J / 93 invidia longe invidia J / 94 consequuntur JG consequentur R dicuntur PG / 95 finalis JRO formalis PG /

CUNCTA manifestat eius sapienciam in hoc quod⁹⁶ est causa formalis exemplaris rerum. Et est hic considerandum quod cum omne agens agat propter finem, ut dictum est, ^unecesse est ^uvel quod⁹⁷ dirigat⁹⁸ se ipsum ad finem⁹⁹^u ^uvel quod ab alio dirigatur. Illud autem quod dirigit est prius illo quod dirigitur. Unde cum Deus sit primum agens, oportet quod suam actionem dirigat in finem. Dirigere autem non potest nisi cognoscens et ideo oportet quod Deus sit agens per cognitionem non¹⁰⁰ ^usensitivam quia per illam finis non apprehenditur sed per intellectivam quia per illam finis apprehenditur. Sicut autem in agentibus per naturam oportet quod forma rei fiende preexistat in agente secundum esse naturale, ita oportet quod in agentibus per intellectum forma rei fiende preexistat in agente secundum esse intelligibile, sicut cum artifex qui est agens per intellectum facit domum oportet quod forma domus fiende preexistat in mente et erit tamquam exemplar¹⁰¹ ad cuius imitacionem facit domum in materie, sic Deus faciens mundum per intellectum prehabuit in mente sua exemplar mundi et omnium parcium eius ad cuius¹⁰² imitacionem produxit mundum extra. Et hoc¹⁰³ est quod dicit hic

 96 hoc quod JR0 quantum PG / 97 ^uvel quod JO quod ^uvel quod P ut R /
 98 dirigat JO dirigit G dirigerat P dirigens R / 99 ad finem ad
 finem J / 100 non RPG0 om. J / 101 exemplar RPG exemplum JO /
 102 ad cuius ad cuius J / 103 hoc RPO om. J /

Pascallit, Fau

[III m 9]

(7) TU IPSE PULCHERRIMUS scilicet quia ab omni impuritate et possibilitate ^u (passiya)¹⁰⁴ elongatus (8) GERENS MENTE id est in mente¹⁰⁵ MUNDUM PULCHRUM id est similitudinem exemplarem mundi qui¹⁰⁶ dicitur mundus archetipus ab archos princeps et tipus similitudo quasi principalis similitudo cuius ymago dicitur mundus iste sensibilis. Unde subdit FORMANSQUE¹⁰⁷ scilicet mundum sensibilem¹⁰⁸ SIMILI YMAGINE DUCIS scilicet per creacionem (6) CUNCTA scilicet creata AB EXEMPLO¹⁰⁹ SUPERNO scilicet mundo archetipo (9) IUBENSQUE scilicet quia iussu solo creans¹¹⁰ PERFECTUM id est mundum perfecte creatum ABSOLUERE id est absolute continere sine defectu alicuius intrinseci ^u vel accessu alicuius extrinseci PERFECTAS PARTES id est elementa que perfecte integrant mundum ^u vel partes ^u vocat non tantum¹¹¹ elementa sed etiam elementata diversarum specierum que ad integritatem mundi spectant. Et sic patet divina sapiencia in quantum est¹¹² causa formalis exemplaris. Deinde cum dicit (10) TU NUMERIS ostendit divinam potentiam

 104 possilitate R po^alitate PeGOMD om. P po^alitate passiva Whetley (Ox. New Coll. MS 264, 115r) / 105 in mente RGO in*idie PJ /
 106 qui RGO que PJ / 107 formanque RP formans scilicet JO /
 108 sensibilem RP sensilem JO / 109 exemplo R0 extremo PGJ /
 110 creans JO creat PG creas R / 111 tantum RGO tamen JP /
 112 est RPO om. J /

[III m 9]

sapienciam et¹¹³ bonitatem ex creacione quarundam rerum specialiter. Et est hic sciendum quod sicut animal constat ex corpore et anima sic posuit Plato mundum constare ex natura corporea¹¹⁴ quam ponebat in quatuor elementis et natura anime quam posuit in motoribus orbium, unde vocavit mundum animal magnum, quintam vero essenciam quam celum dicimus sub igne comprehendit. Ignem enim Plato lucem vocavit, propter quod dicit in secundo Thimei: nichil visible sine igne. Unde quia ignis cum quinta essencia contenit in natura lucendi quia licet ignis in propria spera non luceat, ut dicit Rabi Moyses, tamen lucet in materia aliena, ideo sub igne quintam naturam comprehendit. Primo ergo specialiter¹¹⁵ de creacione elementorum agit¹¹⁶ que sunt corpus mundi, secundo de creacione anime ibi (13) TU TRPLICIS¹¹⁷ MEDIAM. Dicit ergo (10) TU LIGAS id est ligata creaas ELEMENTA NUMERIS id est proporcionibus numeralibus et exponitur hic tripliciter secundum quod¹¹⁸ elementa tripliciter considerantur quia vel secundum qualitates¹¹⁹ activas et passivas per quas sunt principia elementorum vel secundum qualitates per quas habent ordinem situs in universo cuius sunt

a 31 B

 113 et RP om. JO / 114 corporea PG corporali RJO / 115 specialiter de RO spiritualiter de J de PG / 116 agit PG om. RJO /
 117 triplicis RO tripliciter PGJ / 118 secundum quod JRO prout PG /
 119 vel qualitates J /

partes ~~vel~~ secundum qualitates consequentes nobilitatem et ignobilatatem nature. Si primo modo, sic patet quod unumquodque elementum qualificatur duabus qualitatibus ita quod duo elementa contrariarum¹²⁰ qualitatum ligantur uno medio. Verbi gracia: ignis qui est calidus et siccus et aqua que est frigida et humida colligantur uno medio scilicet aere qui¹²¹ convenit cum igne in caliditate et cum aqua in humiditate. Similiter aer qui est calidus et humidus et terra que est frigida et sicca colligantur uno medio scilicet aqua que¹²² convenit cum aere in humiditate et cum terra in frigiditate. Et hoc est ligari proporcionibus numeralibus, quia elementum duplicitate qualificatum assimilatur numero quadrato qui cum sit superficialis duplicitate dimensionatur. Est enim numerus quadratus qui constat ex ductu sui ipsius in se ipsum in quo quidem ductu ipse numerus bis accipitur, ut cum dicitur bis duo, ter tria, et sic de aliis. Sed modo ita est quod duo numeri quadrati semper coniunguntur uno medio proporcionali. Verbi gracia: bis duo sunt quatuor et ter tria novem. Inter novem autem et quatuor est accipere tantum¹²² unum numerum medium¹²² proporcionalem scilicet qui secundum eandem proportionem excedit quatuor in qua exceditur a novem¹²³ ut puta senarium. Sicut ergo

120 contrariarum RGO quarum PJ / 121 qui JO que RPG / 122 tantum unum numerus ^m medium JO unum numerum medium R unum medium numerum G unum medium P / 123 a novem RPO id est ix J /

[III m 9]

4

duo numeri quadrati qui dupliciter dimensionantur convenient in uno medio proporcionali, sic elementa duo dupliciter qualificata convenient in uno medio¹²⁴ proporcionali. Et secundum hanc exposicionem legitur littera sic (10) TU NUMERIS ELEMENTA LIGAS UT FRIGORA id est aqua que est naturaliter frigida CONVENTANT FLAMMIS id est igni qui est naturaliter calidus¹²⁵ (11) ET ARIDA id est terra que est naturaliter arida CONVENTANT LIQUIDO¹²⁶ id est aeri qui est naturaliter liquidus et hoc per unum medium. Ponitur singulare pro plurali per antithesim. Secundo ^u yero modo considerantur elementa ut qualificantur gravitate et levitate et sic eciam¹²⁷ ligantur proporcionibus numeralibus sic quod¹²⁸ in quantum aer deficit a levitate ignis in tantum deficit aqua a levitate aeris et in quantum aqua deficit a gravitate terre in tantum aer a gravitate aque. Et in quantum ignis excedit levitatem aeris in tantum terra gravitatem aque. Sic igitur¹²⁹ levitas ignis et gravitas terre proporcionantur¹³⁰ adinvicem per media elementa. Sicut autem per levitatem ignis proporcionatur gravitati terre ita et in distancia locali sursum ita quod non possit superiorem locum

124 me J / 125 calidus et arida RPO arida et calidus J /

126 liquido PG liquidis R liquid' O aliq' d' J / 127 sic eciam PPeG tunc RJMOD / 128 sic quod JRO quia PG / 129 igitur PO om. R ergo J / 130 proporcionantur GO proporcionatur RPJ /

[III m 9]

petere et ~~et~~^u terra sicut in gravitate¹³¹ proporcionatur levitati
 ignis sic¹³² in distancia locali deorsum ita quod non potest
 inferiorem locum petere. Ideo enim non est locus inferior quia
 non competit gravitati terre que est infimum elementum inferius
 esse et non e contrario. Et¹³⁴ tunc legitur sic littera:¹³⁴

(10) TU NUMERIS ELEMENTA LIGAS UT FRIGORA id est elementa frigida
 scilicet terra et aqua (11) CONVENIANT FLAMMIS id est elementis
 calidis scilicet aeri et igni ET ARIDA scilicet ignis et terra
 CONVENIANT LIQUIDIS id^{ast} aeri et aque isto modo NE IGNIS PURIOR id
 est leyior existens quam¹³⁵ secundum debitam proporcionem¹³⁶ ad
 grayitatem terre (12) EVOLET¹³⁷ id est petat locum superiorem
 per quem distet magis secundum locum AUT PONDERA scilicet
 excedencia debitam proporcionem^u gravitatis terre ad levitatem
 ignis DEDUCANT¹³⁸ id est deorsum ducant MERSAS TERRAS id est
 sub aquis ita scilicet quod terra petat distare localiter magis
 deorsum ab igne. Tercio autem modo considerantur elementa

 131 et terra sicut in gravitate P^o sic et terra in gravitate J
 et sicut terra proporcionatur in gravitate R / 132 sic R^o
 similiter et P^o G om. J / 133 infimum R^o infinitum P^oJ / 134 et
 tunc legitur sic littera J^oR et littera tunc legitur sic P^oG /
 135 quam R^o P quod O om. J / 136 porcionem J / 137 evolet R^o
et volat P^oJ / 138 deducant G ducant P^oJ petant R /

secundum quod qualificantur tribus qualitatibus que nobilitatem
 uel ignobilitatem nature demonstrant. Et sunt raritas et densitas
 acucies et obtusitas transparencia opacitas. In his autem
 u qualitatibus invenimus¹³⁹ tria elementa extrema opposita sed
 u invicem colligata secundum proporcionem numeralem. Elementum
 enim tripliciter qualitatum similitudinem habet cum numero cubico,
 qui cum sit solidus tripliciter dimensionatur. Est enim numerus
 cubicus qui constat ex ductu sui ipsius in se ipsum bis ita quod
 in isto ductu iste numerus ter accipitur¹⁴⁰ ad modum trine
 dimensionis ut cum dico bis duo bis ter tria ter. Duo autem
 numeri cubici non coniunguntur adinvicem per unum medium sed per
 u -141- duo media proporcionalia. Verbi gracia bis duo bis faciunt 8,
 ter tria ter faciunt 27. Inter 8 autem et 27 non est invenire
 aliquod unum medium proporcionalis, ut patet inducenti, sed est
 u invenire duo media proporcionalia scilicet 12 et 18,¹⁴² quia in
 eadem proporcione se habent 12¹⁴³ ad 8¹⁴³ in qua 27 ad 18 et in
 eadem proporcione se habent 8 ad 12 in qua 12 ad 18 et in qua se
 habent 12 ad 18 in eadem se habent 18 ad 27. Et sicut 18 conveniunt
 cum 27 in duabus dimensionibus et differunt in tercia, quia ter

 139 invenimus JRO inveniuntur PG / 140 accipitur RPO accipiatur J /
 141 proporcionalia RPO proporcionata J / 142 18 RPO octavam J /
 143 12 ad 8 RP 8 et 12 G 8 ad 12 O 12'8 ad 12 ad g (8?) J /

u

tria ter faciunt 27 et ter tria bis faciunt 18, sic 12 convenient
cum 8 in duabus dimensionibus et differunt in tercia quia bis duo
bis faciunt octo et bis duo ter faciunt 12. Et similiter duo
media convenient in duabus dimensionibus¹⁴⁴ et differunt in tercia
quia bis duo ter faciunt 12 et ter tria bis faciunt 18. Item
sicut 18¹⁴⁵ convenient cum remociori extremo scilicet 8 in unica
dimensione et differunt in duabus, quia bis duo bis et ter tria
bis tantum in una dimensione convenient, ita¹⁴⁶ 12 cum remociori
extremo scilicet 27 tantum in una dimensione convenient sicut ter
tria ter bis duo ter.. Similitudinem istam proporcionis invenio
in elementis sicut dictum est tripliciter qualificatis quarum duo
extrema sunt ignis et terra que in nulla trium qualitatum
convenient sicut nec 8 et 27 in aliqua dimensione. Ignis enim
rarus est et transparens et acutus. Acutum dico ignem non secundum
figuram quam habet in loco suo sed tendens ad locum suum quod
sensibiliter^u videmus in flamma quia semper in acumen tendit. Sed
terra densa est opaca et obtusa¹⁴⁷ ut de se patet. Sicut autem¹⁴⁸
8 et 27 uniuntur¹⁴⁹ duobus mediis, ita terra et ignis. Non enim
possibile est esse unum medium proporcionale, quia si conveniret

144 duas di dimensionibus J / 145 sicut 18 PG 18 sicut JO sicut
(18 om.) R / 146 ita JR0 scilicet P / 147 obtusa JR0 obscura PG /
148 sicut autem JR sicut PO / 149 uniuntur RPO yinciuntur J /

cum uno in duabus qualitatibus non posset convenire cum alio
 nisi in una et si conveniret cum uno¹⁵⁰ tantum in una, conveniret
 cum alio in duabus¹⁵¹ et ita non servaretur medietas ~~per~~^u vera. Et
 ideo sunt duo media scilicet aer et aqua. Et sicut aer convenit
 cum igne in duabus qualitatibus et differt in¹⁵² tercia (conveniunt
 enim in raritate et transparencia et differunt¹⁵³ per obtusitatem,
 unde^u videmus quod^u vapores qui¹⁵⁴ sunt in aere nec obtusitatem¹⁵⁵
 habent ascendendo ad locum aeris), sic aqua convenit cum terra in
 duabus qualitatibus scilicet densitate et¹⁵⁶ obtusitate, unde
 gutte descendentes obtusitatem habent, sed differunt transparencia.
 Et sicut aqua cum terra et aer cum igne conveniunt in duobus et
 differunt in tercio,¹⁵⁷ sic aer et aqua ad invicem. Est enim aer
 transparens obtusus et rarus, aqua vero obtusa transparens et
 densa. Et sicut aer cum remociori extremo scilicet terra tantum
 contenit in uno scilicet obtusitate, sic aqua cum remociori
 extremo scilicet igne in transparencia. Et sic patet ista elementa
 ligari secundum proprietatem proporcionis numeralis. Et nota quod
 prima¹⁵⁸ et secunda exposicio¹⁵⁸ magis yidentur innui in littera

150 uno RPG una J0 / 151 duabus RO duabus PJ / 152 in tercia . . .
 et differunt RPGO om. J / 153 obtusitatem JRO obscuritatem PG /
 154 qui RPG que J om. O / 155 obtusitatem JR obscuritatem PG om. O /
 156 et RPO om. J / 157 tercio RPO tercia J / 158 prima et secunda
 exposicio JRO prima exposicio et secunda PG /

quia de qualitatibus elementorum hic tactis nullam facit mencionem,
 tamen ista exposicio multo magis¹⁵⁹ videtur declarare intencionem
 Thimei de quo sumitur, quod hic dicitur. Deinde cum dicit (13)
 TU TRIPPLICIS agit de creacione ~~anime et primo de creacione~~¹⁶⁰
 anime mundane, secundo de creacione aliarum animarum ibi (18)
 TU CAUSIS. Circa primum considerandum quod expositores Thymei
 Platonis et commentator¹⁶¹ in isto loco fingunt¹⁶² animam mundi
 vocari Spiritum Sanctum ad cuius cognitionem non credo Platonem
 defenissem et ideo illud Genesim perverse exposuisse, scilicet¹⁶³
 spiritus Domini ferebatur super aquas. Per spiritum enim aerem
 intellexit, ut dicit Augustinus libro octavo¹⁶⁴ de civitate Dei
 capitulo xi, quem si cognovit non de eo talia sensit qualia de
 anima mundi dicit scilicet quod creata est sic ut coaptetur
 corpori. Item quod sit composita ex eodem et diverso et multa
 alia que nullo modo de Deo dici possunt. Et ideo hiis pretermisis
 videtur posse rationabiliter dici sicut supra tactum est quod per
 animam mundi intellexit¹⁶⁵ orbium motores quorum virtus per motum
 in omnia corporalia diffunditur. Nec debet obstare quod illi

2 Cf. 53Cats.

159 multo magis J0 magis PG nichilo magis R / 160 anime et primo
 de creacione JR om. P0 / 161 commentator RPO compositor (opotor) J /
 162 fingunt RPG signant O figurant (?) J / 163 scilicet J0 om. RPG /
 164 libro 8 JRO libro 3 PG / 165 intellexit JRO intelligit PG /

[III m 9]

motores sunt substancie racionales distincte et diverse, quia
 sicut corpora mundi natura distincta propter unitatem ordinis
 ponit unum corpus distinctum per membra, sic¹⁶⁶ motores orbium
 propter unitatem ordinis in operacione movendi ponit unam animam
 per partes distinctam. Sic autem exponendo facile videtur enucleare
 integumenta Platonis de constitucione anime mundane. Quod autem
 hec¹⁶⁷ fuerit intencio Platonis videtur colligi posse ex isto textu
 Thimei ubi dicit animam vero medietate eius¹⁶⁸ locavit eandemque
 per omnem globum equabiliter porrigi iussit, per globum corpus
 celeste intelligens. Unde subdit quo¹⁶⁹ tectis interioribus
 partibus extima¹⁷⁰ quoque tocius corporis scilicet mundani¹⁷¹
 ambitu anime circumdarentur. Ecce quod ponit: animam istam mundanam
 esse in corpore extimo¹⁷² quo teguntur partes interiores in quas¹⁷³
 influit motum¹⁷⁴ immediate et in alia mediante isto. Unde dicit
 consequenter: atque ita¹⁷⁵ orbem teretem¹⁷⁶ id est¹⁷⁷ rotundum in¹⁷⁸
 orbem atque in suum ambitum converti voluit et moveri solum precipuum

Cf.

166 sic RO sicut JPG / 167 hec RPO hoc J / 168 mediante eius
 operacione Whetley ad loc. MS New Coll. 264, 116, v. col. 2, l. 3 /
 169 quo JRD quibus Q quod PGPe / 170 extima JRO extrema PPEG /
 171 mundani RPO mundam J / 172 extimo JRO extremo PG / 173 quas
PPEG quod RJ qua P quam D / 174 motum PPEGJRWhetley motu (?) D
 motus Q / 175 JRODWhetley in PPEG / 176 teretem OWhetley terrestrem
PPEGJ terrentem R / 177 id est JRO et P / 178 in RPO om. J /

[III m 9]

id est primo et immediate alio¹⁷⁹ vero secundario et mediante. Sic igitur accipiendo animam mundi facilior erit intellectus integumentorum Platonis. Ponit Plato de constitutione anime tale integumentum. Dicit enim quod Deus ex eadem ac semper manente substancia et diversa ac variabili tercium genus commiscuit de quo primo sumpsit partem unam¹⁸⁰ post¹⁸¹ secundam inde terciam deinde quartam postea octavam postea nonam tandem 27^{am}, ex quibus constituit naturam anime.¹⁸² Deinde ipsorum numeratorum¹⁸³ complevit proporcionibus intervalla, quia inter primam et secundam est proporcio dupla, inter secundam et terciam proporcio sesquialtera¹⁸⁴ et sic de aliis. Deinde istam seriem productam in longum secavit in duas,¹⁸⁵ quarum una contineret numeros pares et¹⁸⁶ alia impares ita quod inicium utriusque sit unitas. Deinde utramque curvayit in orbem ponens unum orbem minorem intra alium maiorem et illum qui est eiusdem nature flexit a dextro in sinistrum. Qui vero est diverse nature flexit a sinistro in dextrum. Cum enim linea parium curvata fuerit¹⁸⁷ in

2 Tim. 35A

- 179 alio RPO alia J / 180 unam R .i. PGO primam J / 181 post RGO id est post J postea P / 182 humane ante anime del. J / 183 numeratorum RPO numerorum J / 184 sequialtera O sesquealtera G sexquealtera PRJ / 185 duas PG duo RO duos J / 186 et PGO om. RJ / 187 alium RPG aliam J alterum O / 188 flexit RPO om. J / 189 fuerit RP fuerat JO /

orbem ita quod caput linee ubi ponuntur octo iungatur alteri
 capiti ubi ponitur unum erit flexio a sinistro ad dextrum.
 Linea ^u ^u yero imparium curvata ita quod caput ubi ponuntur 27
 iungatur capiti ubi est unitas flectetur a dextro ad sinistrum.
 Huius integumenti hic est intellectus quia quod dicit animam
 mixtam ex eodem et diverso significat quod anima est commixta
 ex natura immutabili et mutabili. Est enim immutabilis quantum
 ad suum esse substancialis sed mutabilis quantum ad operacionem.
 Quod autem per idem et diversum intelligat mutabile et immutabile
 patet per Boecium in secundo Arismetice. Posuit autem animam
 numeris constitui sicut et omnem creaturam quia unitatem attribuebat
 Deo propter summam simplicitatem et immutabilitatem. Quicquid
 autem citra Deum est deficit a simplicitate et immutabilitate et
 per consequens ab unitate et ita cadit in multitudinem et numerum.
 Quare autem ex his numeris duplex est causa. Una est quam posuit
 Macrobius super sompnium Scipionis que sumitur in habitudine ad
 corpus. Omne namque corpus constat tribus ¹⁹⁰ dimensionibus
 scilicet longitudine latitudine et profunditate. Quartam dimensionem
^u ¹⁹¹ invenire ¹⁹¹ non est possibile. Accipiuntur enim secundum
 diversitatem linearum se ottogonaliter secancium quas impossibile

2 II xxxi (Friedl. p. 124, 3 et s.) b. II ii 3

190 tribus JOR ex tribus PG / 191 invenire non est possibile RGO
non est invenire P invenire non potest J /

est esse plures quam tres. Que quidem dimensiones secundum geometras sic ^uproyeniunt. Punctum enim quod est omnino ^uindivisible suo protractu lineam efficit que est prima dimensio duobus punctis terminata. Linea ^uyero secundum latum producta secundam dimensionem efficit que est superficies que quatuor lineis terminatur et quatuor punctis singulis duas lineas copulantibus. Si autem superficies in ¹⁹² profundum ducatur, corpus resultabit quod sex superficies et octo punctos angulares habebit. Sic ergo natura corporis ab unitate punctuali per dualitatem linearem et superficiem quadratam in corpus octo angulorum consurgit. Sicut autem in numeris paribus dualitas simpliciter est sicut linea et eadem ¹⁹³ duplicata sicut superficies et bis duplicata in octonario similitudinem corporis optinet, sic in numeris imparibus ternarius linee ^uvicem optinet, triplicatus ^u^u ^uyeric superficialiei et ter triplicatus perfectionem corporalem attingit. ¹⁹⁴ Ex ternario ¹⁹⁴ ^uconsurgit noyenarius superficialiter sed corporali soliditate 27. Unde quia voluit Plato talis nature animam ¹⁹⁵ demonstrare quia corpori proporcionalis et applicabilis esset, ex talibus dicebat componi numeris ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ qui ^u dimensiones

192 in RPO et in J / 193 et eadem RP eadem J0 / 194 attingit ex ternario RPO attingit att'nario ex t'nario J / 195 animam RPO causam animam J / 196 numeris RPO numerus J / 197 qui JR que P0 /

corporales perfecte continerent. Alia eciam racio est que et a
 Macrobius ibidem tangitur quia in proporcionibus istorum numerorum
 omnis consonancia armonica continetur. Unde ad insinuandum¹⁹⁸
 naturam anime ceteras naturaliter¹⁹⁹ precellere sicut proporciones
 armonice²⁰⁰ quadam sui dignitate ceteras proporciones²⁰⁰ numerorum
 precellunt posuit animam istis²⁰¹ numeris²⁰² et ad insinuandum
 quod quadam naturali proprietate armonie congaudet dicebat hec²⁰³
 intervalla numerorum in constitucione anime completa proporcionibus
 consonanciarum musicarum. Ideo vero ex numeris paribus et imparibus
 eam constituit quia numeri impares pertinent ad naturam eandem id
 est immutabilem quia tales numeri unitate perficiuntur que reddit
 eos indivisiibiles. Pares vero eo quod divisibles sunt ad naturam
 diversam id est mutabilem pertinent. Ex utraque autem natura est
 anima constituta ut dictum est. Aliam autem²⁰⁴ rationem ponit
 Macrobius²⁰⁵ scilicet quia²⁰⁶ numerus impar ad mare spectat par
 vero ad feminam. Mas autem et femina sunt completum principium
 generacionis. Ad²⁰⁷ designandum animam habere rationem principiandi

2 IIii, 19 et sequ. f. Cf. Ivi, 7; II ii, 17

 198 insinuandum PG insinuandam RJ0 / 199 ceteras naturaliter PPeG
 ceteras naturas JROM / 200 armonice quadam . . . proporciones RPO
om. J / 201 istis JOM in istis PPeG ex istis R / 202 numeris RPM
 numeris componi JO / 203 hec RPO hic J / 204 autem RPO eciam J /
 205 mcrobius J / 206 scilicet quia RO sed quia J secundum quod P /
 207 ad RPG ideo ad JO /

generacionem et corrupcionem mediante motu celi in istis inferioribus posuit eam componi ex numeris paribus et imparibus. Ad designandum eciam ipsam principium esse duplicitis motus scilicet uniformis qui est primi mobilis et diffiformis qui est planetarum posuit hanc seriem numerorum secari in duas quarum una esset numerorum parium et spectat ad motum difformem, alia numerorum imparium que spectat ad motum uniformem. Et utramque curvavit in orbem ad designandum utrumque motum esse circularem. Sed seriem²⁰⁸ numerorum parium²⁰⁹ flexit a dextro in sinistrum ad designandum motum uniformem esse ab oriente quod est dextrum ad occidentem²¹⁰ quod est sinistrum. Iste enim differencie debent ymaginari in mundo²¹¹ ita quod ymaginetur unus homo cuius caput sit in polo antartico, qui semper nobis occultatur, et pedes in polo artico, qui nobis semper appetet, et manus dextra sit in oriente et sinistra in occidente quia dextrum intelligitur illud unde est principium motus. Sed lineam numerorum parium posuit flecti a sinistro in dextrum quia motus planetarum est ab occidente in orientem. Hiis ^uyisis plana est littera. Dicit enim (14) TU CONNECTENS ANIMAM MEDIAM scilicet existentem TRIPLICIS

 208 seriem JRMOD secundus est PPeG / 209 parium PPeGDM imparium RJO /
 210 occidentem quod OMD occidentem qui PPeG occidens quod JR /
 211 mundo RPPeGO om. J /

[III m 9]

NATURE scilicet quia²¹² de tribus naturis quarum prima est eiusdem substancie alia diverse substancie tercia ex duabus commixta anima est media ANIMAM dico MOVENTEM CUNCTA quia inmediate creat primum motum qui est causa omnium aliorum RESOLVIS scilicet dividendo eam in duas series predictas et applicando utramque corpori sibi proporcionali sicut dictum est et hoc est resolvi PER CONSONA id est^u proporcionalia MEMBRA id est corpora que propter hoc quod sunt partes mundi in quo habent unitatem ordinis dicuntur membra animalis magni quod est mundus ut dictum est. (15) QUE CUM SECTA²¹³ scilicet anima sic divisa ut dictum est GLOMERAVIT id est adunavit DUOS ORBES IN MOTUM id est duos motus in orbem et est ypalage et assignans causam quare anima motet motu circulari dicit (16) IN SE REDITURA etc. Et est adyertendum quod philosophus 12. metaphysice loquens de motore primi mobilis dicit quod motet ut amatum. Quod exponens commentator dicit quod motens²¹⁴ est duplex scilicet ut agens et ut finis, que apud nos sunt distincta quia forma rei intellecta est motens²¹⁵ ut agens sed ipsa res extra motet ut finis. Et ponit exemplum de balneo quod²¹⁶ secundum quod est in anima motet

2 1072 b

 212 quia de J0 de GP que est de R / 213 consecuta (gsecta) JRO
 cum secta est G secta est P / 214 motens RPO motor J /
 215 motens RPO motor J / 216 quod RPG om. J /

[III n 9]

ut agens, secundum ^u vero quod est extra moyet ut finis. Sed si
balneum esset forma non in materia moyeret utroque modo. Anima
ergo que est motor orbis secundum quod intellecta moyet ut agens
sed in quantum amata²¹⁷ ^u moyet ut finis. Et ita redit in se ipsam,
propter quod dicit (16) MEAT id est transit anima in operacionem
moyendi per modum agentis REDITURA IN SEMET id est tanquam in
finem et ne crederet aliquis quod rediret in se tanquam in
ultimum finem operacionis sue subiungit -QUE pro et (17) CIRCUIT
id est tali circulari operacione attingit non per equalitatem
sed per naturalem perfeccionis assimilacionem MENTEM PROFUNDAM
id est Deum qui dicitur mens profunda propter eius incomprehensi-
bilitatem et hic est ultimus finis nature simpliciter CONVERTIT²¹⁸
scilicet anima CELUM SIMILI YMAGINE id est circulariter ad
similitudinem et mutabilitatem sue operacionis circularis. Hec
est ergo causa quare moyet circulariter. Deinde cum dicit (18) TU
CAUSIS agit de creacione animarum aliarum scilicet hominum²¹⁹
dicens TU scilicet Deus pater PROVEHIS id est producis ANIMAS
VITASQUE MINORES id est animas hominum que dicuntur²¹⁹ ^u vite

217 amata RPO a mota J / 218 convertit J^u O convertitque RPG /

219 hominum dicens tu scilicet deus pater profehis id est producis
animas ^u vitasque minores id est animas hominum que dicuntur
(que om. P) RPO hominum que dicuntur J /

minores quia proporcionantur minoribus corporibus et minori
 tempore ^u vitalem motum eis administrant CAUSIS PARIBUS scilicet
 quibus animam mundi eo quod humana anima ²²⁰ producitur apta ad
 unionem corporis et in eo quod ²²¹ ad modum ²²¹ anime mundane
 habet duplē motum scilicet rationalem et irracionalem et sic
 legendo liquet que expositiv^ue pro id est ^u vel potest teneri
 copulativ^ue et tunc legetur sic TU PROVEHIS ANIMAS scilicet ²²²
 hominum VITASQUE MINORES id est animas brutorum et plantarum ^a
 que non habent tot nec ita perfectas operaciones ²²³ ^u vite
 sicut habent anime hominum PARIBUS CAUSIS id est proporcionalibus
 causis ita quod non attendatur paritas secundum equalitatem ²²⁴
 sed secundum proporcionem ad debitum ²²⁵ uniuscuiusque nature
 (19) ET SUBLIMES scilicet animas ²²⁶ racionales: per rationem
 enim homo ad sublimia tendit APTANS LEVIBUS CURRIBUS levem currum
 dicit ^u figuram anime immortalem per quem dissoluto corpore evolat
^u vel LEVEM CURRUM vocat cultum pietatis et iusticie ratione cuius
 anima post dissolutionem corporis ad celum ^u vehitur. ²²⁷ Unde

220 humana anima RG humana J0 om. P / 221 quod ad modum PG
 ad modum R ad motum J0 / 222 scilicet PGR om. J0 /
 223 operaciones OPG oppiniones J composiciones R / 224 equalitatem
RPO qualitatem J / 225 ad debitum RPO debitam J / 226 animas
RPO om. J / 227 ^u vehitur RPO ^u vehetur J /

iv³

Cicero²²⁸ in somnio Scipionem inducens²²⁹ Paulum patrem Publum
 Scipionis²²⁹ loquentem ad ipsum dicit: 'sic, Scipio, ut ayus
 hic tuus, ut ego, qui te genui, cole iusticiam et pietatem: que
 cum sit magna in parentibus et propinquis, tum in patria maxima
 est: ea yita yia in celum est. (20) IN CELUM TERRAMQUE SERIS
 id est seminas.²³⁰ Hoc non ~~est~~ sic intelligendum,²³¹ ut
 quidam Platonici dicunt, scilicet quod Deus creaverit ^{est} animas
 et seminaverit²³³ eas in celo delegando eas stellis comparibus
 a quibus postea labuntur in corpora. Sed dicuntur in celum seri
 propter virtutem celestem ex qua unio anime ad corpus contrahit
 suam periodum. Licet enim anima a Deo producatur in corpore,
 tamen unio ex parte dispositionum corporalium a virtute celesti
 dependet. Et ideo dicit eas IN CELUM TERRAMQUE seri quia
 terrena corpora non coaptantur animabus nisi mediante virtute
 celesti. Unde dicit philosophus in secundo physicorum quod homo
 generat hominem et sol. Potest et²³⁴ hic textus aliter ordinari,
 ut non sit difficultas in expositione sic: TU PARIBUS CAUSIS

(16) 2 R.P. VI, 16 t 1946

228 cithero J / 229 inducens Paulum patrem Publum Scipionis
RPO scipionis J / 230 seminas RPO geminas J / 231 non est sic
 intelligendum G non sic intelligendum est Q non est intelligendum
PR non est sic intelligendum est J / 232 creaverit J O creat R
creaverat PG / 233 seminaverit J O seminavit R seminaverat P /
 234 et J R O autem G autem et P /

[III m 9]

ANIMAS VITASQUE MINORES SERIS que pro et SUBLIMES APTANS
 LEVIBUS CURRIBUS PROVEHIS ²³⁵ IN CELUM QUAS scilicet animas
 CONVERSAS REDUCI IGNE id est caritate reducente a ⁴ viciis ad
 virtutes FACIS REVERTI AD TE scilicet tanquam ad finem et
~~summum~~ ²³⁶ bonum LEGE BENIGNA id est lege ²³⁷ per tuam benignitatem ²³⁸
 sanctita. Deinde cum dicit (22) DA PATER suam peticionem exprimit.
 Et circa hoc duo facit. Primo petit ad cognitionem summi boni
 deduci. Secundo petit ad hoc disponi ²³⁹ et est hic hysteron
 proteron id est ordo preposterus ²⁴⁰ (prius enim est disponi ²⁴¹
 ad cognitionem quam cognoscere etc.). Quantum ad primum
 advertendum quod quia cognitio hominis ortum habet a sensu ideo
 prona est mens hominis descendere ad cognoscendum sensibilia ²⁴²
 quantum est de se et ideo primo petit elevari dicens DA ²⁴³
 PATER scilicet qui ²⁴⁴ facis omnia predicta DA MENTI ~~scilicet~~
²⁴⁵ Boecii ²⁴⁶ CONSCENDERE AUGUSTAM id est subtilem vel augustam id

 235 provehis RPO et ⁴ yehis J / 236 summum RPO suum J / 237 lege
RPD legem J om. o / 238 benignitatem RPG bonitatem JOD /
 239 disponi RPG disposicioni (disponi) JO / 240 preposterus RPO
 proposterus J / 241 disponi RPG disponi JO / 242 sensibilia
RPO sensualia J / 243 primo petit JRO petit PG / 244 da RP
 o JO cui G / 245 scilicet qui RPG qui scilicet o qui J /
 246 scilicet boecii R o Boeci J boecii PGO /

est nobilem SEDEM summi boni. Secundo elevata mente petit quod possit illud per cognicionem apprehendere dicens (23) DA LUSTRARE id est investigare et investigando invenire FONTEM BONI id est Deum qui est fons omnis boni et a quo est omne bonum sicut riuulus a fonte. Tercio petit in cognitione boni inventi per amorem perseverare dicens DA o pater LUCE REPERTA id est cognitione tui habita CONSPICUOS VISUS MENTIS IN TE DEFIGERE scilicet per amorem copulantem. Deinde cum dicit (25) DISSICE petit ad istam cognicionem disponi et primo quoad remotionem impedimenti cuiusmodi est obtenebracio intellectus per affectum terrenorum. Unde dicit DISSICE id est disperde et dicitur a dis et iacio -cis PONDERA scilicet trahencia affectum ET NEBULAS scilicet obscuritates intelleccionum TERRENE MOLIS scilicet que aggravat ²⁴⁷ animam et ad inferiora detrahit. Secundo petit collacionem auxili i dicens (26) ATQUE MICA id est resplende in intellectu ²⁴⁸ meo SPIENDORE TUO quasi diceret conforta intellectum meum ad videndum te. Deinde cum dicit TU NAMQUE SERENUM ostendit suam petitionem rationalem esse quantum ad tria que tacta sunt. Petivit enim summi boni cognicionem. Petivit in ista cognitione

²⁴⁷ affectum RPO affectum yel affectionem J / ²⁴⁸ que aggravat R qui aggravat P que aggravant JO / ²⁴⁹ in intellectu RPO id est in intellectu J / ²⁵⁰ tacta RPO texta J /

perseverenciam. Petivit eciam ultimo divino splendore confortari.
 Unde primo assignat rationem huius ultimi dicens TU NAMQUE SERENUM
 quasi diceret bene peto a te illustrari; tu namque es illud
 serenum quo omnia illustrantur et serenantur. Secundo assignat
 rationem secunde peticionis cum dicit (27) TU REQUIES etc. quasi
 diceret bene peto perseverare in cognitione tua quia tu es²⁵¹
 tranquilla requies piis. Tercio assignat rationem prime peticionis
 cum dicit TE CERNERE FINIS quasi diceret bene rogo quod possim te
 cognoscere quia hic est finis ad quem sum ordinatus. Deinde cum
 dicit (28) PRINCIPIUM VECTOR solvit quandam dubitacionem: quia
 enim loquens ad Deum usus est diversis vocabulis que apud nos uni
 non congruunt.²⁵² Posset propter hoc aliquis dubitare utrum
 essent aliquid idem vel dicerent aliquid diversum. Istam
 dubitacionem solvens dicit quod in Deo dicunt unum et idem. Unde
 dicit (28) PRINCIPIUM scilicet quod dicitur Deus in quantum est
 causa efficiens et origo omnium VECTOR in quantum per suam sapientiam
 omnia supportat (unde dixit supra²⁵³ [8] MUNDUM MENTE GERENS) DUX in
 quantum secundum providenciam sapientie omnia disponit.²⁵⁴ (unde supra
 dicitur [6] TU CUNCTA SUPERNO DUCIS AB EXEMPLO) SEMITA ipse enim est
 caritas redux per quam itur ad Deum TERMINUS id est finis ultra
 quem nichil queritur IDEM scilicet sunt omnia ista.

251 tu es RP tua O tu J / 252 congruunt RPO congruuntur J /

253 dixit supra O dicit supra P dicit sic R ibi dicit J /

254 disponit RPO disponit etc. J /